तदेतत्धीमतांशिष्याणामाशुसिद्धिदंबृहच्चशास्त्रंविदुषोविद्वांसःप्राहुः योगानांपुनरस्मिन्सांख्यशास्त्रेवेदेचपुरःसरःअत्यंतंआदरोस्ति तथाहि शास्त्रेअपिसंराधनेप्रत्यक्षानुमानाभ्यामितिशास्त्रेयोगस्यादरोदृश्यते संराधनंभक्तिध्यानपूर्वकमात्मनिमनःप्रणिधानंतस्मिन्क्रियमाणेआत्मनःसम्यग्दर्शनंभवति तत्रप्रमाणं प्रत्यक्षंश्रुतिः प्रामाण्यंप्रत्यनपेक्षत्वात् अध्यात्मयोगाधिगमेनदेवंमत्वाधीरोहर्षशोकौजहातीत्यादिका अनुमानंस्मृतिः प्रामाण्यंप्रतिसापेक्षत्वात् योगिनस्तंप्रपश्यंतीत्यादिका एताभ्यांप्रमाणाभ्यामित्यर्थः तथावेदेपि विद्यामेतांयोगविधिंचकृत्स्नं यदापंचावतिष्ठंतेज्ञानानिमनसासह बुद्धिश्चनविचेष्टतितामाहुःपरमांगतिं तांयोगमितिमन्यंतेस्थिरामिंद्रियधारणां अप्रमत्तस्तदाभवतियोगोहिप्रभवाप्ययाविति अज्ञातोयोगःसंसारःज्ञातोमोक्षइतियोगस्यादरोदृश्यते तथाचसांख्यस्यशिष्यानुग्राहकत्वाद्योगस्यचवेदशास्त्रादृतत्वाद्द्वयमप्यपरित्याज्यमिति ननुकथंतर्हिद्वाविमौमार्गावित्युद्घोषः प्रधानोपसर्जनभावेनेत्यवेहि तथाहिद्विविधोमोक्षाधिकारीकृतोपास्तिरकृतोपास्तिश्च तत्राद्योवाक्यार्थविचारात्प्रागेवानुष्ठितयोगइतिनतंप्रतिध्यानापेक्षा विविक्तस्यत्वंपदार्थस्यप्रागेवदृष्टत्वात् तस्यतत्पदार्थाभेदमात्रंवाक्यात्प्रतिपत्तव्यंतंप्रतियोगउपसर्जनःसांख्यंप्रधानंचरमत्वात् यस्त्वकृतोपास्तिरौत्सुक्यात्श्रवणादावेवप्रवर्ततेतस्यवेदांतैःपरोक्षंज्ञानंजायतेतदर्थस्यनिदिध्यासनादापरोक्ष्यंतंप्रतिसांख्यमुपसर्जनंयोगःप्रधानंतदिदंमतद्वयंगृहीत्वाऔपनिषदस्यपुरुषस्यक्वचिद्वेदैकगम्यत्वंक्वचिच्चित्तैकगम्यत्वमुच्यते नावेदविन्मनुतेतंबृहंतमिति दृश्यतेत्वग्र्ययाबु

बृहच्चैवमिदंशास्त्रमित्याहुर्विदुषोजनाः॥ अस्मिंश्चशास्त्रेयोगानांपुनर्वेदेपुरःसरः॥ ४६॥ पंचविंशात्परंतत्त्वंपश्यतेननराधिप॥ सांख्यानांतुपरंतत्त्वंयथावदनुवर्णितं॥ ४७॥ बुद्धमप्रतिबुद्धत्वाद्बुध्यमानंचतत्त्वतः॥ बुध्यमानंचबुद्धंचप्राहुर्योगनिदर्शनं॥ ४८॥ इतिश्रीमहाभारतेशांति०मोक्ष०प०वसिष्ठकरालजनकसंवादेसप्ताधिकत्रिशततमोऽध्यायः॥ ३०७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥

त्थ्येतिच सूत्रमपिसहकार्यंतरविधिःपक्षेणतृतीयंतद्वतइतिध्यानस्यपाक्षिकत्वंदर्शयत्यधिकारिभेदेन तद्वतःश्रवणमननवतः तृतीयंनिदिध्यासनं पक्षेणशुद्धचेतसामनपेक्षिततयाविकल्पेनसहकार्यंतरंविधीयते आत्मदर्शनार्थमितिसूत्रपदानामर्थः॥ ४६॥ किमंशेतर्हिसांख्यायोगंनाद्रियंतइत्यतआह पंचविंशादिति तेषांपंचविंशोअसंगात्मनिकर्तृत्वानुपगमाज्जडेचप्रकृत्यादौकर्तृत्वासंभवाच्चिज्जडयंथ्यात्मनःकर्त्रात्मापलापेनसर्वविधिप्रतिषेधमोक्षपरंशास्त्रमनर्थकमितिभावः सांख्यानांतुषड्विंशस्याभ्युपगमात् पंचविंशस्यकर्तृत्वान्नोक्तदोषस्तत्त्वमसीत्यादिजीवब्रह्माभेदवादानांसामंजस्यमित्याशयेनाह सांख्यानामिति॥ ॥ ४७॥ कातर्हियोगमतेउक्तदोषगतिरित्याशंक्ययथाकथंचित्समाधत्ते बुद्धमिति यदेवनित्यप्रबुद्धंचिदात्मस्वरूपंतदेवदृत्तिसारूप्यदशायांतत्त्वतःकेवलेनरूपेणअप्रतिबुद्धत्वात्बुध्यमानंबुभुत्साविषयोभवति नहिस्त्रीवेषच्छन्नोनटोबुद्धोपिनबुभुत्सितोभवतीतियुज्यते नचतावतातस्यद्वैरूप्यंभवति यदपगमायतत्त्वमसीत्यादयोभेदवादाअपेक्ष्यंतेइत्याशयः अतएवकर्त्रात्मापलापिनांयोगानांद्वावेवपदार्थावित्याह बुध्यमानंदृश्यंप्रधानं बुद्धंबोधश्चिदात्मा॥ ४८॥ इतिशांति०मोक्ष०नै०भा०सप्ताधिकत्रिशततमोऽध्यायः॥ ३०७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥

Digitized by Google